JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS

PAOLO MENGOZZI

11 päivänä tammikuuta 2007 [1]

1. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on 21.4.2005 antamallaan tuomiolla [2] (jäljempänä valituksen kohteena oleva tuomio) hylännyt Holcim (Deutschland) AG:n komissiota vastaan nostaman kanteen, jossa se vaati niiden kulujen korvaamista, jotka olivat aiheutuneet sille määrättyjen sakkojen maksun lykkäämiseksi hankitusta pankkitakauksesta. Sakot oli määrätty päätöksellä, joka perustui EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan (josta on tullut EY 81 artikla) rikkomiseen ja jonka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin oli kumonnut.

2. Nyt käsiteltävänä olevassa muutoksenhaussa valittaja vaatii yhteisöjen tuomioistuinta kumoamaan valituksen kohteena olevan tuomion ja velvoittamaan komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut niille laskettavine korkoineen.

Tosiseikat

3. Komissio määräsi 30.11.1994 tekemällään päätöksellä [3] (jäljempänä sementtipäätös) Alsen Breitenburg Zement- und Kalkwerke GmbH:lle (jäljempänä ABZK) 3,841 miljoonan euron suuruisen sakon ja Nordcement AG:lle 1,85 miljoonan euron suuruisen sakon EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan rikkomisen perusteella.

4. ABZK ja Nordcement riitauttivat päätöksen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa ja käyttivät komission tarjoamaa mahdollisuutta hankkia ja esittää sille pank-

1 – Alkuperäinen kieli: italia.

2 – Asia T-28/03, Holcim (Deutschland) v. komissio (Kok. 2005, s. II-1357).

3 – EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta (asia IV/33.126 ja 33.322 – Sementti) 30.11.1994 tehty päätös 94/815/EY (EYVL L 343, s. 1; jäljempänä sementtipäätös).

kitakaus ja välttää näin sakkojen välitön suorittaminen.

5. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kumosi 15.3.2000 antamallaan tuomiolla (jäljempänä sementtituomio) [4] sementtipäätöksen Alsen AG:n osalta, johon ABZK ja Nordcement olivat sillä välin sulautuneet ja josta oli tullut Holcim (Deutschland) AG (jäljempänä Holcim).

6. Holcim vaati komissiota korvaamaan sille näiden pankkitakausten hankkimisesta aiheutuneet kulut, yhteensä 139 002,21 euroa. Komissio kieltäytyi maksamasta tätä summaa.

Oikeudenkäynti ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa ja valituksen kohteena oleva tuomio

7. Holcim nosti kanteen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjaamoon 31.1.2003 toimittamallaan kannekirjelmällä vaatien komission velvoittamista suorittamaan edellä mainittu summa 15.4.2000 lukien laskettavine 5,75 prosentin vuotuisine korkoineen sekä oikeudenkäyntikulut.

8. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin hylkäsi nyt valituksen kohteena olevalla tuomiollaan Holcimin kanteen ja velvoitti sen suorittamaan oikeudenkäyntikulut.

9. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi ensiksi, että kanne oli jätettävä tutkimatta siltä osin kuin se oli perustettu EY 233 artiklaan, [5] ja hylkäsi Holcimin toissijaisen vaatimuksen tulkita kannetta niin kuin kyseessä olisi ollut kumoamis- tai laiminlyöntikanne, vaikka se olikin perustettu EY 233 artiklaan. [6]

10. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi lisäksi, että kanteessa oli esitetty EY 235 artiklaan ja EY 288 artiklan toiseen kohtaan nojautuva korvausvaatimus. [7] Vaatimusta ei ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen mukaan kuitenkaan voitu tutkia yhteisöjen tuomioistuimen perussäännön

4 – Yhdistetyt asiat T-25/95, T-26/95, T-30/95–T-32/95, T-34/95–T-39/95, T-42/95–T-46/95, T-48/95, T-50/95–T-65/95, T-68/95–T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 ja T-104/95, Cimenteries CBR ym. v. komissio, nk. sementtituomio (Kok. 2000, s. II-491).

5 – Valituksen kohteena olevan tuomion 27–40 kohta ja sen tuomiolauselman 1 kohta.

6 – Ibidem, tuomion 41–46 kohta ja tuomiolauselman 2 kohta.

7 – Ibidem, tuomion 41 ja 46 kohta.

46 artiklassa tarkoitetun määräajan päättymisen vuoksi, siltä osin kuin kanteessa oli kyse niiden pankkitakauskulujen korvaamisesta, jotka olivat aiheutuneet Holcimille ennen kanteen nostamista edeltäneitä viittä vuotta. [8]

11. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi tämän osalta, että oikeuskäytännön mukaan sopimussuhteen ulkopuolista yhteisön vastuuta koskevaan kanneoikeuteen liittyvä vanhentumisaika voi alkaa kulua vasta, kun kaikki vahingonkorvausvelvollisuuden perusteena olevat edellytykset ovat täyttyneet. Käsiteltävänään olevassa asiassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi, että väitetty vahinko oli ilmennyt pankkitakausten hankkimishetkellä (eli 3.5.1995 ABZK:lle perustetun takauksen osalta ja 18.4.1995 Nordcementille perustetun takauksen osalta) ja että Holcimilla oli ollut tästä hetkestä alkaen mahdollisuus vaatia sopimussuhteen ulkopuolisen yhteisön vastuun toteamista vetoamalla vastaisuudessa syntyvän mutta varman, määritettävissä ja riittävällä tavalla ennakoitavissa olevan vahingon olemassaoloon. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi tämän lisäksi, että väitetty vahinko oli ollut jatkuva, koska kyseisistä takauksista syntyvät kulut oli laskettu niiden päivien lukumäärän perusteella, joiden ajan takausten oli tarkoitettu olevan voimassa. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi tällä perusteella, että kyse oli prekludoitumisesta vanhentumisen keskeyttävään toimeen nähden tätä päivää edeltäviä viittä vuotta aikaisemman ajanjakson osalta, ilman että tämä vaikuttaisi haitallisesti myöhemmin syntyviin oikeuksiin, ja että vanhentuminen oli keskeytetty vasta kanteen nostamisella. [9]

12. Pääasian osalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi sitä vastoin, että vanhentumattomien korvausvaatimusten osalta kanne oli perusteeton, koska sopimussuhteen ulkopuolisen yhteisön vastuun syntymisedellytyksistä jäi täyttymättä kaksi.

13. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on yhtäältä torjunut sen, että sementtituomiossa todettu yhteisön oikeuden rikkominen olisi ABZK:n ja Nordcementin osalta ollut yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännössä edellytetyllä tavalla riittävän ilmeinen. Se katsoi, että kyseessä olevassa tapauksessa komission harkintavalta oli "vähäinen" mutta että sementtipäätöksessä ja sementtituomiossa kyseessä ollut asia oli erityisen monimutkainen, minkä vuoksi komissio oli ollut erittäin vaikeasti ratkaistavassa tilanteessa. Näin myös siksi, että EY:n perustamissopimuksen määräyksiä on vaikea soveltaa kartelliasioissa ja että tapauksen käsittelystä teki entistäkin vaikeampaa siinä kyseessä olleiden tosiseikkojen valtavan suuri määrä. [10]

14. Toisaalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin torjui tuomiossaan sen, että vastaajan syyksi väitetyn menettelyn ja syntyneeksi väitetyn vahingon välillä olevaa syyyhteyttä voitaisiin pitää oikeuskäytännössä edellytetyllä tavalla riittävän välittömänä. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen mukaan [11] pankkitakausten hankkimisesta Holcimille aiheutuneet kulut johtuivat tämän omasta päätöksestä olla täyttämättä velvolli-

8 – Ibidem, tuomion 74 kohta ja tuomiolauselman 3 kohta.
9 – Ibidem, tuomion 59, 60, 63, 68–70 ja 74 kohta.
10 – Ibidem, tuomion 100, 102, 114 ja 115 kohta.
11 – Ibidem, tuomion 123 ja 124 kohta.

suuttaan maksaa sakko sementtipäätöksessä vahvistetussa määräajassa ja poiketa pankkitakauksen avulla EY:n perustamissopimuksen määräyksistä, joiden mukaan komission päätökset, joissa määrätään maksuvelvollisuus muulle kuin jäsenvaltiolle, ovat täytäntöönpanokelpoisia [12] ja joiden mukaan yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi saatetuilla kanteilla ei ole lykkäävää vaikutusta. [13]

Oikeudenkäynti yhteisöjen tuomioistuimessa ja asianosaisten vaatimukset

15. Yhteisöjen tuomioistuimen kirjaamoon 13.7.2005 toimittamallaan kirjelmällä Holcim on hakenut muutosta kyseiseen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomioon.

16. Holcim vaatii, että yhteisöjen tuomioistuin

– kumoaa valituksen kohteena olevan tuomion

– velvoittaa komission suorittamaan kantajalle 139 002,21 euroa 15.4.2000 lukien laskettavine 5,75 prosentin vuotuisine korkoineen tai palauttaa asian ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen käsiteltäväksi uutta tuomiota varten

– velvoittaa komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

17. Komissio vaatii, että yhteisöjen tuomioistuin

– hylkää valituksen

– velvoittaa Holcimin korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

12 – EY:n perustamissopimuksen 192 artiklan ensimmäinen kohta (josta on tullut EY 256 artiklan ensimmäinen kohta).

13 – EY:n perustamissopimuksen 185 artiklan ensimmäinen virke (josta on tullut EY 242 artiklan ensimmäinen virke).

Oikeudelliset kysymykset

johdosta, jossa määrätään sakkoja, ei voida hyväksyä ilman, että kyseistä päätöstä vastaan esitetty kumoamiskanne on ensin hyväksytty.

Ensimmäinen valitusperuste, joka koskee vahingonkorvausoikeuden osittaista preklu-doitumista

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

18. Holcim väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tulkinnut väärin yhteisöjen tuomioistuimen perussäännön 46 artiklan vanhentumista koskevia määräyksiä. Se esittää, että yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan sopimussuhteen ulkopuolista yhteisön vastuuta koskevan kanteen vanhentumisaika voi alkaa kulua vasta, kun kaikki vahingonkorvausvelvollisuuden perusteena olevat edellytykset ovat täyttyneet. [14] Holcimin mukaan sementtipäätöksen kumoaminen oli esillä olevassa asiassa yksi edellytyksistä, jotka voivat synnyttää komissiolle velvollisuuden korvata pankkitakauskulut, minkä vuoksi vahingonkorvausoikeuden vanhentumista koskeva määräaika alkoi kulua vasta sementtituomion julistamisesta. Holcim väittää, että vahingonkorvauskannetta sellaisen lainvastaisen päätöksen

19. Holcimin mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on ollut väärässä katsoessaan vahingonkorvausvaatimuksen olevan itsenäinen suhteessa kumoamisvaatimukseen hylätessään Holcimin väitteen vanhentumisajan alkamispäivästä. Holcim huomauttaa tähän liittyen, että esillä olevassa tapauksessa ei voida puhua kunkin kannetyypin täydellisestä itsenäisyydestä, koska vahingon syntyminen liittyy suoraan kumoamiskanteen nostamiseen. Pankkitakausten perustaminen oli ollut välttämätöntä jo siitäkin syystä, että kyseinen kanne oli nostettu sementtipäätöstä vastaan.

20. Holcim väittää lisäksi, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on jättänyt ottamatta huomioon sen, että pankkitakauksia otettaessa ei vahinko vielä ollut toteutunut. Tuolloin ei vahinko ollut Holcimin mukaan – vaikka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin näin katsoikin – määritelty eikä määriteltävissä, koska sen suuruus riippui kumoamisasian käsittelyn kestosta yhteisön lainkäyttömenettelyssä.

14 – Yhdistetyt asiat 256/80, 257/80, 265/80, 267/80 ja 5/81, Birra Wührer ym. v. neuvosto ja komissio, tuomio 27.1.1982 (Kok. 1982, s. 85, 10 kohta).

21. Holcim väittää lisäksi, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on soveltanut väärin lakia katsoessaan, että vahinko oli luonteeltaan jatkuva. Kyseessä oli Holcimin mukaan yksittäinen vahinko, joka johtui pankkitakauksen ottamisesta yhdellä sopimuksella ja tähän perustuvista palkkioista, jotka pankit olivat veloittaneet. Se, että vahingon määrä kokonaisuudessaan riippuu kumoamisasian käsittelyn kestosta, ei merkitse sitä, että vahinko olisi toteutunut toistuvana ja asteittaisena. Holcimin mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tuomiossaan ollut muiltakin osin ristiriitainen, kun se on katsonut tuomion 63 kohdassa, että kyseessä on vastaisuudessa syntyvä vahinko, ja todennut sitten sen 69 kohdassa, että vahinko on syntynyt asteittain.

22. Holcim esittää lisäksi toissijaisen väitteen, jonka mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole myöntänyt edes sitä, että pankkitakauksista aiheutuneen vahingonkorvausoikeuden vanhentuminen oli keskeytynyt jo ennen vahingonkorvauskanteen nostamista sen johdosta, että sementtipäätöstä vastaan oli nostettu kumoamiskanne.

Asian arviointi

23. Komissio esittää, että Holcimin ensisijaisissa väitteissä päädytään lopulta vain erottamaan tapahtuma, joka perustaa sementtituomiossa väitetyn sopimussuhteen ulkopuolisen vastuun, mitä on pidettävä täysin turhana. Tämä tapahtuma voitiin havaita jo sementtipäätöksestä ja pankkitakausten hankkimisesta. Komissio toteaa lisäksi, että pankkitakauksia otettaessa vahinko oli määritelty tai ainakin määriteltävissä, koska ne palkkiot, jotka Holcimin piti maksaa pankeille takaussopimusten taksojen perusteella, olivat laskettavissa. Näin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole tehnyt oikeudellista virhettä katsoessaan, että väitetty vahinko oli toteutunut riittävällä tavalla tuolla hetkellä. Holcimin väite, jonka mukaan vahinko ei ole ollut luonteeltaan jatkuva, vain vahvistaa komission mukaan sen, että kyseinen vahinko oli syntynyt silloin, kun pankkitakaukset otettiin, eikä silloin, kun sementtituomio julistettiin. Tämän lisäksi Holcimin toissijaisesti esittämä väite on komission mukaan perusteeton, koska yhteisöjen tuomioistuimen perussäännön 46 artiklan sanamuodosta nähdään selvästi, että vanhentuminen keskeytyy vahingonkorvauskanteen eikä kumoamiskanteen nostamisesta.

24. Yhteisöjen tuomioistuimen perussäännön 46 artiklan mukaan "vanhentumisaika sopimussuhteen ulkopuolista yhteisöjen vastuuta koskevissa asioissa on viisi vuotta tapahtumasta, johon korvausvelvollisuus perustuu".

25. Kuten yhteisöjen tuomioistuin on todennut, vanhentumisen tarkoituksena on sovittaa yhteen yksilön oikeuksien suoja ja oikeusvarmuuden periaate. [15] Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan yhteisöä vastaan esitetyn, sopimussuhteen ulkopuolista vastuuta koskevan vahingonkorvausvaatimuksen vanhentuminen alkaa vasta, kun kaikki korvausvelvollisuuden perustana olevat edellytykset ovat täyttyneet, mikä muun muassa edellyttää, että korvattavan vahingon on pitänyt toteutua. [16]

26. Holcim väittää, että esillä olevassa tapauksessa sementtipäätöksen kumoaminen on yksi edellytyksistä, joka voi synnyttää sopimussuhteen ulkopuolisen yhteisön vastuun.

27. Tätä näkemystä ei voida pitää perusteltuna.

28. On muistettava, että sopimussuhteen ulkopuolisen yhteisön vastuun syntyminen ja oikeus saada korvausta kärsitystä vahingosta edellyttävät seuraavien edellytysten täyttymistä: toimielinten toiminta on oikeudenvastaista, vahinko on tosiasiassa syntynyt ja näiden välillä on syy-yhteys. [17]

29. Yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännössä ei kuitenkaan ole lausuttu, että asianomaisen toimielimen toimen lainvastaisuutta koskeva edellytys täyttyisi vasta sillä hetkellä, kun lainvastaisuus on todettu tuomioistuimen päätöksellä. Lainvastaisuuden toteaminen tuomioistuimessa on välttämätön edellytys yhteisön sopimussuhteen ulkopuolisen vastuun toteamiseksi, mutta se ei ole edellytyksenä tämän vastun syntymiselle eikä sille, että vahingonkorvausvaatimuksen vanhentumisaika alkaa kulua.

30. Muun kannan omaksuminen johtaisi siihen, että vahinkoa kärsinyt voisi itse päättää siitä, alkaako vanhentumisaika kulua vai ei. Vanhentumisaika ei alkaisi kulua ennen kuin vahinkoa kärsinyt olisi nostanut kanteen (kumoamiskanteen ja/tai korvauskanteen) *ja* saanut [tuomioistuimen toteamuksella] vahvistetuksi sen, että toimielimen menettely on ollut lainvastaista.

31. On selvää, että vanhentumisen osalta Holcimin tehtävänä on arvioida itse –

15 – Asia C-136/01 P, Autosalone Ispra dei Fratelli Rossi v. komissio, määräys 18.7.2002 (Kok. 2002, s. I-6565, 28 kohta).

16 – Ks. em. yhdistetyt asiat Birra Wührer ym. v. neuvosto ja komissio, tuomion 10 kohta ja em. asia Autosalone Ispra dei Fratelli Rossi v. komissio, määräyksen 30 kohta.

17 – Ks. em. yhdistetyt asiat Birra Wührer ym. v. neuvosto ja komissio, tuomion 9 kohta; asia C-104/97 P, Atlanta v. Euroopan yhteisö, tuomio 14.10.1999 (Kok. 1999, s. I-6983, 65 kohta) ja em. asia Autosalone Ispra dei Fratelli Rossi v. komissio, määräyksen 29 kohta.

käyttäen tarvittaessa apunaan oikeudellisia neuvonantajia – se, onko toimielimen toiminta ollut lainmukaista. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksen kohteena olevan tuomionsa 65 kohdassa todennut perustellusti, että Holcimilla oli jo sementtipäätöksen tekemisestä alkaen mahdollisuus vedota yhteisön oikeuden rikkomiseen. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin oli jo aiemmin asiassa Hartman vastaan neuvosto ja komissio [18] ja asiassa Bühring vastaan neuvosto ja komissio [19] antamissaan tuomioissa todennut, että vanhentumisajan kulumisen alkaminen edellyttää sitä, että vahinkoa kärsinyt on tietoinen vahingon aiheuttaneesta tapahtumasta mutta ei sen lainvastaisuudesta.

32. Holcimin väitteistä poiketen esillä olevassa tapauksessa ei ollut tarpeen ensin kumota sementtipäätöstä sen toteamiseksi, että korvattava vahinko oli toteutunut.

33. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksen kohteena olevassa tuomiossaan katsonut, että pankkitakausten perustamishetkellä vahinko, jonka Holcim on väittänyt aiheutuneen, oli vielä vastaisuudessa syntyvä vahinko mutta jo varma ja määritettävissä oleva, koska se voitiin riittävällä tavalla ennakoida. Tästä syystä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi, että Holcim oli voinut vedota sopimussuhteen ulkopuoliseen yhteisön vastuuseen jo tästä hetkestä ja että vanhentumisaika oli alkanut kyseessä olevassa tapauksessa kulua samalla hetkellä. [20]

34. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin näyttää päättelyssään omaksuneen sen kannan, että sopimussuhteen ulkopuolisen yhteisön vastuun toteamista koskevan vaatimuksen vanhentumisaika alkaa välttämättä kulua hetkestä, josta alkaen tällainen vaatimus on mahdollista esittää. Julkisasiamies Capotorti onkin ollut selkeästi tällä kannalla [21] todetessaan tähän liittyen, että "kunkin kanteen nostamisen vanhentumisaika alkaa kulua hetkestä, jolloin kanneoikeuden käyttäminen tulee mahdolliseksi" ja että "siinä määrin kuin ETY:n perustamissopimuksen 215 ja 178 artiklaan [joista on tullut EY 288 ja EY 235 artikla] perustuvat kanteet voidaan nostaa myös vastaisuudessa syntyvien vahinkojen osalta, hetki, josta alkaen kanneoikeutta voidaan käyttää, on vanhentumisajan alkamishetki".

35. Tämä kanta ei kuitenkaan ole täysin vakuuttava, eikä sitä voida katsoa johdetun yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännöstä. Vaikuttaa siltä, kuten Holcim on väittänyt, että siinä sotketaan toisiinsa vanhentumisajan kulumisen alkamista ja vahingonkorvausvaatimuksen hyväksymistä koskevat kysymykset.

18 – Asia T-20/94, tuomio 16.4.1997 (Kok. 1997, s. II-595, 112 kohta).

19 – Asia T-246/93, tuomio 4.2.1998 (Kok. 1998, s. II-171, 68 kohta).

20 – Ks. valituksen kohteena olevan tuomion 60–63 ja 68 kohta.

21 – Em. yhdistetyissä asioissa Birra Wührer ym. v. neuvosto ja komissio 13.10.1981 esitetty ratkaisuehdotus, ja asiassa 51/81, De Franceschi v. neuvosto ja komissio, tuomio 27.1.1982, esitetty ratkaisuehdotus (Kok. 1982, s. 108, 4 kohta).

36. Yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännöstä johtuu, että "EY 288 artiklassa ei estetä asian saattamista yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi välittömästi uhkaavia ja riittävällä varmuudella ennakoitavissa olevia vahinkoja koskevan yhteisön vastuun toteamiseksi, vaikka vahingon suuruutta ei vielä voidakaan täsmällisesti määrittää. Suurempien vahinkojen aiheutumisen ehkäisemiseksi voi yhteisöjen tuomioistuimen mukaan osoittautua tarpeelliseksi saattaa asia tuomioistuimen käsiteltäväksi heti, kun vahingon syy on varmistunut". [22]

37. Yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännöstä seuraa myös, että yhteisön vastuuta koskevan kanteen vanhentumisaika voi alkaa kulua vasta, kun korvattava vahinko ja yhteisön lainvastaisen toimen vaikutukset ovat syntyneet. [23]

38. Tästä seuraa, että EY 235 artiklaan perustuva vahingonkorvauskanne voidaan nostaa, vaikka vahinko ei vielä olekaan syntynyt (jos se on välittömästi uhkaava ja riittävällä varmuudella ennakoitavissa oleva), mutta vanhentumisaika ei missään tapauksessa ala kulua ennen vahingon toteutumista.

39. Oikeuskäytännössä, johon edellä 36 kohdassa viitattiin, on katsottu, että muuten ennenaikaiseksi katsottava vahingonkorvauskanne on ennakollinen suojakeino, jolla voidaan rajoittaa yhteisön lainvastaisen toimen haitallisia vaikutuksia. Tällainen mahdollinen ennakollinen suoja ei kuitenkaan millään tavoin vaikuta vanhentumisajan alkamishetkeen, mikä on toisaalta myös yhteisön intressien mukaista. Tällä suojakeinolla voidaan onnistua rajoittamaan sen korvauksen määrää, joka yhteisön pitäisi maksaa siinä tapauksessa, että sen sopimussuhteen ulkopuolisen vastuun syntymisen edellytykset täyttyvät.

40. Vaikka vanhentumisaika ei voikaan alkaa kulua ennen kuin vahingonkorvausvaatimuksen tekeminen on mahdollista, se ei välttämättä kuitenkaan ala kulua siitä hetkestä, jolloin tätä oikeussuojakeinoa voidaan käyttää.

41. Esillä olevassa tapauksessa sen hetken, jolloin vahingosta tuli *tietyllä varmuudella ennakoitavissa olevaa*, ja vahingon toteutumishetken välille jäävä aika on erittäin lyhyt.

22 – Yhdistetyt asiat 56/74–60/74, Kampffmeyer ym. v. komissio ja neuvosto, tuomio 2.6.1976 (Kok. 1976, s. 711, 6 kohta) ja asia 281/84, Zuckerfabrik Bedburg v. neuvosto ja komissio, tuomio 14.1.1987 (Kok. 1987, s. 49, 14 kohta).

23 – Em. yhdistetyissä asioissa Birra Wührer ym. v. neuvosto ja komissio, tuomion 10 ja 11 kohta ja em. asia De Franceschi v. neuvosto ja komissio, tuomion 10 ja 11 kohta).

Ensin mainittu hetki on se, jolloin pankkitakaukset perustettiin, kuten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut. Jälkimmäinen on se, josta vanhentumisaika alkaa kulua, ja sen voidaan osoittaa olevan tätä seuraava päivä, koska pankkitakauskulut laskettiin kertyviksi päivittäin, kuten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin tuomiossaan toteaa. [24]

42. Holcim ei kuitenkaan ole väittänyt, että vanhentumisaika on alkanut kulua pankkitakauksen hankkimista seuraavana päivänä. Se väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole ottanut huomioon sitä, että vahinko oli syntynyt puhtaasti sementtipäätöksen kumoamisen johdosta. Tämä väite on kuitenkin ilmeisen perusteeton, koska pankkitakauskulut ovat se vahinko, jonka asiassa on väitetty aiheutuneen, ja niitä on alkanut syntyä, kuten edellä juuri todettiin, pankkitakausten hankkimista seuraavana päivänä eli siis kauan ennen sementtituomion antamista.

43. Sementtituomiossa Holcim velvoitettiin maksamaan ABZK:lle ja Nordcementille sementtipäätöksessä määrätyt sakot ja asetettiin näin aikaraja sille, kuinka kauan pankkitakauskuluja voi syntyä. Näin ollen kyseessä olevien kulujen lopullinen määrä, eli aiheutuneeksi väitetyn vahingon kokonaismäärä, oli arvioitavissa.

24 – Valituksen kohteena olevan tuomion 61 kohta.

44. Tästä syystä ei kuitenkaan tarvitse katsoa, että vanhentumisaika ei ole alkanut kulua ennen kyseistä hetkeä. Vanhentumisajan kulumista koskevassa oikeuskäytännössä edellytetään, että vahinko on toteutunut, ei sitä, että se on myös määrältään lopullistunut. Toisaalta oikeuskäytännöstä ei johdu millään tavoin, että EY 235 artiklaan perustuva vahingonkorvauskanne voitaisiin nostaa ainoastaan, jos aiheutuneeksi väitetyn vahingon suuruus voidaan *kokonaisuudessaan* täsmällisesti määritellä kanteen nostamishetkellä.

45. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on siis katsonut virheellisesti, että vanhentumisaika alkaa kulua esillä olevassa asiassa siitä päivästä (jolloin pankkitakaukset hankittiin), jolloin vahinko oli tullut riittävällä tavalla ennakoitavissa olevaksi ja vahingonkorvauskanne voitiin näin esittää, eikä päivästä, jolloin vahinko oli todellisuudessa toteutunut. Katson kuitenkin, että nyt tarkasteltavana oleva Holcimin väite on hylättävä muilla perusteilla, koska päinvastoin kuin mitä Holcim on väittänyt, vahinko ei toteutunut sementtituomiolla vaan sillä, että (ensimmäiset) pankkitakauskulut alkoivat kertyä takausten hankkimista seuraavana päivänä.

46. Holcimin tämän jälkeen esittämät väitteet siitä, että vahinko oli syntynyt välittömästi eikä asteittain ja että vanhentuminen

oli keskeytynyt sementtipäätöstä vastaan nostetun kumoamiskanteen johdosta, on hylättävä.

Toinen valitusperuste, joka koskee yhteisön lainvastaiseen menettelyyn liittyvää edellytystä

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

47. Holcimia ei millään tavoin voi hyödyttää väite vahingon välittömästä aiheutumisesta, koska vaikka se olisi perusteltu, sopimussuhteen ulkopuolista vastuuta koskevan vaatimuksen vanhentuminen kattaa väitetyn vahingon kokonaisuudessaan eikä vain osaa siitä, niin kuin valituksen kohteessa olevassa tuomiossa todetaan.

50. Holcim väittää ensisijaisesti, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tehnyt oikeudellisen virheen katsoessaan, että sopimussuhteen ulkopuolisen yhteisön vastuun syntyminen edellyttää myös esillä olevassa asiassa riittävän ilmeistä yhteisön oikeuden rikkomista. Holcimin mukaan tämän edellytyksen täyttymistä vaaditaan oikeuskäytännössä ainoastaan sen sopimussuhteen ulkopuolisen yhteisön vastuun osalta, joka johtuu lainsäädäntötoimista, eikä sen vastuun osalta, joka johtuu päätöksistä, joilla määrätään sakko kilpailusääntöjen rikkomisen vuoksi, eli päätöksistä, joiden lainvastaisuus sellaisenaan riittää synnyttämään tämän vastuun.

48. Toissijaisesti esitetty väite vanhentumisen keskeytymisestä kaatuu yhteisöjen tuomioistuimen perussäännön 46 artiklassa vahvistettuun täysin selvään määräykseen, jossa luetellaan tyhjentävästi siinä tarkoitetun määräajan keskeyttävät toimet. Kumoamiskanteen nostaminen ei luonteensakaan puolesta sovellu vahingonkorvausvaatimuksen vanhentumisen keskeyttämiseen, koska siinä ei ilmaista tahtoa vaatia oikeutta korvaukseen vahingoista, jotka ovat aiheutuneet kanteen kohteena olevasta toimesta.

51. Toissijaisesti Holcim esittää, että komissio on esillä olevassa asiassa joka tapauksessa syyllistynyt riittävän ilmeiseen yhteisön oikeuden rikkomiseen ja että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on ollut väärässä tehdessään päinvastaisen toteamuksen.

49. Ensimmäinen valitusperuste on siis hylättävä.

52. Tähän liittyen Holcim moittii ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomiota

siitä, että arvioitaessa sitä, oliko yhteisön oikeuden rikkominen, johon komissio oli syyllistynyt, riittävän ilmeinen, ei ole tyydytty toteamaan, ettei komissiolla ollut sementtipäätöksen osalta minkäänlaista harkintamarginaalia. Ottamalla huomioon ylimääräisenä arviointiperusteena tosiseikkojen monimutkaisuuden ja sen, kuinka vaikeaa yhteisön kartelleja koskevien oikeussääntöjen soveltaminen on, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on liukunut erilleen yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännöstä, jossa katsotaan toimielimellä oleva harkintamarginaali ratkaisevaksi perusteeksi sen toteamiselle, onko kyseessä riittävän ilmeinen rikkominen.

53. Toiseksi Holcim katsoo, että tosiseikat, joista ABZK:ta ja Nordcementiä moitittiin sementtipäätöksessä, ja niiden oikeudellinen arviointi eivät olleet niin monimutkaisia, että niiden perusteella olisi voitu torjua yhteisön vastuu, jonka toteamista oli vaadittu. Holcimin mukaan komission olisi pitänyt selvittää vain se, oliko näiden yhtiöiden osallistumista European Cement Export Committeen (jäljempänä ECEC) kautta toteutettuun vientimarkkinoita koskevien tietojen vaihtoon pidettävä kartelleja koskevien yhteisön oikeussääntöjen rikkomisena. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on Holcimin mukaan virheellisesti vastoin sen kantaa ja voidakseen nojautua sementtipäätöksessä kyseessä olleiden tosiseikkojen ja oikeudellisten kysymysten monimutkaisuuteen antanut painoarvoa olosuhteille, joilla ei ole mitään tekemistä ABZK:n ja Nordcementin kanssa, sekä komission päätöksestä johtuville vaikeuksille käsitellä yhdessä menettelyssä ja ratkaista yhdellä päätöksellä tosiseikat, näiden yritysten asema sekä kolmansien yritysten asema.

54. Komissio katsoo, ettei ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ole tehnyt oikeudellista virhettä torjuessaan sen, että sementtipäätöksen tekeminen ABZK:n ja Nordcementin osalta olisi riittävän ilmeinen kilpailusääntöjen rikkominen, ja katsoessaan nimenomaan tämän perusteella, ettei sopimussuhteen ulkopuolinen yhteisön vastuu ollut syntynyt.

55. Komissio kiistää Holcimin suorittaman erottelun lainsäädäntötoimien ja yksittäisten päätösten välillä, koska uudemman oikeuskäytännön perusteella sitä ei voida pitää ratkaisevana perusteena asianomaisella toimielimellä olleen arviointivallan rajoja määriteltäessä. Komissio katsoo lisäksi, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on perustellusti ottanut huomioon myös sen, että tosiseikat, jotka komission piti arvioida, olivat erittäin monimutkaisia. Holcimin väitettä, jonka mukaan nämä eivät olleet monimutkaisia, ei voida hyväksyä muutoksenhaussa, minkä lisäksi se on joka tapauksessa perusteeton, koska huomioon oli otettava – kuten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tehnyt – sekä ABZK:n ja Nordcementin asema että koko sementtialan asema tosiseikkojen tapahtumahetkellä, mikä on sementtituomiossa todettu hyvin monimutkaiseksi.

Asian arviointi

56. Valituksen kohteena olevassa tuomiossa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi ensin, että sopimussuhteen ulkopuolinen yhteisön vastuu edellyttää tiettyjen seikkojen olemassaoloa, joista yhtenä on toimielimen menettelyn todettu lainvastaisuus, [25] ja se osoitti tämän jälkeen asianmukaisesti tämän edellytyksen osalta, että yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännössä edellytetään, että asiassa on todettu yksityisille oikeuksia perustavan oikeussäännön riittävän ilmeinen rikkominen. [26]

57. Jossain määrin vanhentuneeseen oikeuskäytäntöön perustuvista Holcimin väitteistä poiketen [27] riittävän ilmeistä oikeussäännön rikkomista koskeva vaatimus ei päde pelkästään niissä tapauksissa, joissa toimielimen syyksi luettava lainvastainen toimi on ollut norminantotoimi. Siinä yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännössä, johon ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on viitannut, kuten sitä seuraavassakaan oikeuskäytännössä, [28] ei rajata vaatimuksen toimivuutta tällä tavoin, vaan se on luonteeltaan yleinen. [29]

58. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei siis ole tehnyt oikeudellista virhettä katsoessaan, että sopimussuhteen ulkopuolinen yhteisön vastuu vahingoista, jotka Holcim väittää kärsineensä sementtipäätöksen tekemisen johdosta, edellyttää yksityisille oikeuksia perustavan oikeussäännön riittävän ilmeistä rikkomista.

59. Tämän jälkeen siirrytään tarkastelemaan Holcimin toissijaisina esittämiä väitteitä. Alusta alkaen on pidettävä mielessä, että Holcim on väärin moittinut ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, ettei se ole todennut heti hyväksyttyään, että komission harkintavalta oli asiassa "vähäinen", että juuri tästä syystä oli kyse tällaisesta rikkomisesta.

25 – Valituksen kohteena olevan tuomion 86 kohta.

26 – Ibidem, tuomion 87 kohta. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin viittaa tässä yhteydessä asiassa C-352/98 P, Bergaderm ja Goupil v. komissio, 4.7.2000 annettuun tuomioon (Kok. 2000, s. I-5291, 40 ja 42–44 kohta); asiassa C-312/00 P, komissio v. Camar ja Tico, 10.12.2002 annettuun tuomioon (Kok. 2002, s. I-11355, 52–55 kohta) ja asiassa C-472/00 P, komissio v. Fresh Marine, 10.7.2003 annettuun tuomioon (Kok. 2003, s. I-7541, 24–26 kohta).

27 – Asia 5/71, Aktien-Zuckerfabrik Schöppenstedt v. neuvosto, tuomio 2.12.1971 (Kok. 1971, s. 975, Kok. Ep. I, s. 609, 11 kohta), jossa sopimussuhteen ulkopuolinen yhteisön vastuu alistettiin edellytykselle, että kyseessä on ylemmäntasoisen yksityisiä suojaavan oikeussäännön riittävän ilmeinen rikkominen talouspoliittisia valintoja merkinneellä lainsäädäntötoimella.

28 – Asia C-234/02 P, Euroopan parlamentin oikeusasiamies v. Lamberts, tuomio 23.3.2004 (Kok. 2004, s. I-2803, 49 kohta) ja asia C-198/03 P, komissio v. CEVA ja Pfizer, tuomio 12.7.2005 (Kok. 2005, s. I-6357, 63 kohta).

29 – Holcim on väärässä esittäessään, että kaikissa yhteisöjen tuomioistuimen tuomioissa, joihin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin viittaa valituksen kohteena olevan tuomionsa 87 kohdassa, on kyse norminantotoimiin perustuvasta vastuusta. Em. asiassa komissio v. Camar ja Tico on kyse sopimussuhteen ulkopuolisesta vastuusta, joka johtuu komission päätöksestä, jolla oli hylätty banaanialan yhteisestä markkinajärjestelystä 13.2.1993 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 404/93 (EYVL L 47, s. 1) 30 artiklassa tarkoitettujen siirtymätoimenpiteiden soveltamista koskeva vaatimus.

60. Kuten Holcim on todennut, on totta, että yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan ratkaiseva peruste yhteisön oikeuden rikkomisen luokittelemiseksi riittävän ilmeiseksi on yhteisön toimielimen harkintavallalle asetettujen rajojen selvä ja vakava ylittäminen, ja ratkaisevaa sen määrittämiseksi, onko kyseessä tällainen rikkominen, on näin ollen se, kuinka laaja harkintamarginaali toimielimellä oli. [30]

61. Tästä samasta oikeuskäytännöstä voidaan johtaa, että yhteisöjen tuomioistuimen kehittämässä, EY 288 artiklan toisessa kohdassa tarkoitetussa järjestelyssä otetaan nimenomaan huomioon säänneltävien tilanteiden monimuotoisuus, lainsäädännön soveltamis- tai tulkintavaikeudet ja erityisesti riidanalaisen toimen toteuttaneen toimielimen harkintavalta. [31]

62. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei siis ole tehnyt oikeudellista virhettä antaessaan painoarvoa myös niiden tilanteiden monimutkaisuudelle, joista komission piti lausua, ja EY:n perustamissopimuksen relevanttien määräysten soveltamiseen liittyville vaikeuksille arvioidessaan sitä, oliko asiassa kyseessä oleva rikkominen riittävän ilmeinen.

63. Sen väitteen osalta, joka koskee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kantaa, jonka mukaan ne tilanteet, joista komission piti lausua, tai niiden oikeudellinen luonnehdinta olivat monimutkaisia, todettakoon, että väite voidaan tutkia vain siltä osin kuin siinä moititaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se on tuomiossaan antanut painoarvoa tosiseikoille, jotka eivät liittyneet ABZK- ja Nordcement-nimisiin yhtiöihin.

64. Tosiseikkojen monimutkaisuuden tai niiden oikeudellisen luonnehdinnan monimutkaisuuden arvioinnissa ei ole kyse oikeudellisista kysymyksistä, vaan niitä on käsiteltävä tosiseikkojen arvioinnin yhteydessä, mitä ei tunnetusti voida alistaa yhteisöjen tuomioistuimen tutkittavaksi valitettaessa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomiosta niitä tapauksia lukuun ottamatta, joissa ensimmäiselle tuomioistuimelle esitettyjä todistustosiseikkoja on vääristelty. [32] Tästä ei kuitenkaan ole kyse esillä olevassa asiassa.

65. Sitä vastoin valitusasteessa voidaan käsitellä oikeudellista kysymystä siitä, voidaanko näissä arvioinneissa, jotka on suoritettu sen selvittämiseksi, onko yritykselle vahingollinen yhteisön oikeuden rikkominen riittävän ilmeinen, ottaa hyväksyttävällä tavalla huo-

30 – Em. asia Bergaderm ja Goupil v. komissio, tuomion 43 ja 46 kohta; em. asia komissio v. Camar ja Tico, tuomion 54 ja 55 kohta; em. asia komissio v. Fresh Marine, tuomion 26 ja 27 kohta ja em. asia komissio v. CEVA ja Pfizer, tuomion 64 ja 66 kohta.

31 – Em. asia Bergaderm ja Goupil, tuomion 40 kohta; em. asia komissio v. Camar ja Tico, tuomion 52 kohta; em. asia komissio v. Fresh Marine, tuomion 24 kohta ja em. asia komissio v. CEVA ja Pfizer, tuomion 62 kohta.

32 – Ks. useiden tuomioiden joukosta mm. asia C-390/95 P, Antillean Rice Mills ym. v. komissio, tuomio 11.2.1999 (Kok. 1999, s. I-769, 29 kohta) ja asia C-122/01 P, T. Port v. komissio, tuomio 8.5.2003 (Kok. 2003, s. I-4261, 27 kohta).

mioon muihin yrityksiin liittyviä tosiseikkoja tai muiden yritysten tilanne vai ei.

66. Tämän osalta todettakoon alustavasti, että koska esillä olevassa asiassa on kyse EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan soveltamisesta sopimuksiin ja yhdenmukaistettuihin menettelyihin, eli rikkomuksiin, jotka edellyttävät välttämättä vähintään kahden yrityksen osallistumista, on selvää, ettei komissio voinut selvittää, oliko yksi ainut yritys rikkonut kyseistä määräystä vahvistamalla ja arvioimalla yksinomaan tätä yritystä koskevia tosiseikkoja. Näin ollen komissio ei ole voinut tehdä erillistä päätöstä pelkästään ABZK:n ja/tai Nordcementin osalta, vaikka Holcim näin väittääkin. [33]

67. Holcim kohdistaa moitteensa erityisesti siihen, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on sen mukaan sementtituomion pituuden perusteella katsonut ABZK:ta tai Nordcementiä koskevien asioiden olevan monimutkaisia, vaikka tuomion pituus johtuu Holcimin mukaan pelkästään siitä, että komissio ja tämän jälkeen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin olivat päättäneet käsitellä yhdellä päätöksellä *useita toisiinsa liittyviä asioita.* [34]

68. Valituksen kohteena olevan tuomion perusteella ei kuitenkaan voida väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin olisi sementtituomion pituuden vuoksi katsonut asian tosiseikkojen ja niiden arvioinnin olevan monimutkaisia.

69. Perustelujensa ensimmäisessä osassa [35] ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on kuitenkin todennut asian olevan monimutkainen – ei niinkään niiden erityisten seikkojen perusteella, joista komissio moitti ABZK:ta ja Nordcementiä sekä muita edellä mainittuun rikkomukseen syyllisiksi katsottuja yrityksiä – vaan koko sen asiakokonaisuuden perusteella, joka oli komission sementtipäätöksen kohteena (jäljempänä sementtitapaus).

70. Tässä yhteydessä ei pidä unohtaa, että komissio totesi sementtipäätöksellään suuren määrän EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomisia. [36] Näistä rikkomisista vain kaksi on kuitenkin sellaisia, että ABZK:n ja Nordcementin todettiin syyllistyneen niihin: sementtipäätöksen 1 kohdassa todettu rikkominen, eli sopimus, jossa sovittiin kotimarkkinoiden rauhoittamisesta ja maasta toiseen suuntautuvien sementtitoimitusten sääntelemisestä, ja sen 5 artiklassa tarkoitetut rikkomiset, eli ECEC:n piirissä tapahtunut tietojen vaihto

33 – Ks. valituskirjelmän 52 kohdan loppu.
34 – Ibidem.
35 – Ks. valituksen kohteena olevan tuomion 103–106 kohta.
36 – Ks. sementtipäätöksen 1–7 kohta.

tarjonnasta ja kysynnästä yhteisön ulkopuolisissa tuojavaltioissa, viennissä sovellettavista hinnoista, tuontitilanteesta jäsenvaltioissa ja kysynnän ja tarjonnan tilanteesta sisämarkkinoilla, millä pyrittiin estämään kilpailijoiden pääsy eri kansallisille markkinoille yhteisössä.

71. Koska ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta ei ollut valituksen kohteena olevassa tuomiossa vaadittu arvioimaan komission selvitettävänä olevien tilanteiden monimutkaisuutta sen selvittämiseksi, oliko hallinnollisen menettelyn kesto ollut kohtuullinen,[37] vaan sitä, oliko yhteisön oikeuden rikkominen, johon komissio oli syyllistynyt ABZK- ja Nordcement-nimisten yritysten vahingoksi, riittävän ilmeinen, on katsottava, ettei ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen olisi – esittämättä tähän liittyviä täsmennyksiä, joita ei valituksen kohteena olevassa tuomiossa ole esitetty – pitänyt viitata sementtitapaukseen sellaisenaan vaan ainoastaan näiden yhtiöiden syyksi luettaviin rikkomuksiin.

72. Tästä huolimatta todettakoon, että viitatessaan sementtitapaukseen sellaisenaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on esittänyt ainoastaan, että siinä oli kyse suuresta määrästä yrityksiä, lähes koko Euroopan sementtiteollisuudesta.[38] Sementtipäätöksen päätösosasta nähdään kuitenkin suoraan sen sanamuodon perusteella, että kaikki muut yritykset, jotka on siinä katsottu syyllisiksi EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomisiin, ovat osallistuneet ABZK:n ja Nordcementin kanssa päätöksen 1 artiklassa todettuun rikkomiseen. Tämä osoittaa, että tähän väitettyyn rikkomiseen osallistuneiden yritysten lukumäärä on täsmälleen sama kuin niiden yritysten lukumäärä, joista on kyse sementtitapauksessa, ja että mukana olevien yritysten suuresta lukumäärästä johtuvat vaikeudet, joihin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on viitannut, olivat näin olemassa ainakin yhden rikkomisen osalta, joihin mainittujen yhtiöiden oli todettu syyllistyneen.

73. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on perustelujensa jälkimmäisessä osassa todennut, että tilanteiden monimutkaisuus kävi ilmi erityisesti

– siitä, että yritykset, joita komission tutkinta koski, olivat Cembureaun (Euroopan sementtiyhdistys) välittömiä tai vain välillisiä jäseniä (eli edustettuina tässä yhdistyksessä kukin oman yhdistyksensä toimesta); ABZK ja Nordcement kuuluivat juuri tähän viimeksi mainittuun ryhmään[39]

37 – Valituksen kohteena olevan tuomion 104 ja 105 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on viitannut joihinkin sementtipäätöksen kohteena olevan tapauksen monimutkaisuutta koskeviin toteamuksiin, jotka oli kuitenkin tehty sementtituomiossa hallinnollisen menettelyn keston kohtuullisuuden arviointiin liittyen.

38 – Ks. valituksen kohteena olevan tuomion 103, 105 ja erityisesti 114 kohta.

39 – Ks. valituksen kohteena olevan tuomion 107 kohta.

– siitä, että siltä osin kuin on kyse sementtipäätöksen näitä kahta yritystä koskevasta osasta, komissiolla oli käsiteltävänään asiakirjatodisteiden kokonaisuus, jonka tulkinta ei ollut ilmeinen, [40] ja analysoitavanaan huomattavan suuri määrä asiakirjoja [41]

– siitä, että vaikka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kumosi sementtipäätöksen näiden yritysten osalta, se totesi kuitenkin, että komissiolla oli kantansa tueksi indisioita siitä – mistä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei kuitenkaan katsonut esitetyn riittävää näyttöä – että ECEC:n piirissä harjoitetun yhteistyön päämääränä ja vaikutuksena oli kotimarkkinoiden rauhoittamista koskevan säännön vahvistaminen. [42]

74. Holcim ei mainitse eikä miltään osin riitauta näitä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen esittämiä huomioita, joihin se oli perustanut kantansa todetakseen, että komission ratkaistavana olleet tilanteet olivat olleet erittäin vaikeita sen lisäksi, että kyseessä oli erittäin suuri määrä yrityksiä, kuten valituksen kohteena olevan tuomion 114 kohdasta selvästi käy ilmi.

75. Näissä olosuhteissa, vaikka oletettaisiin, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin olisi tehnyt virheen tukeutuessaan perustelujensa ensimmäisessä, selvitettävien tilanteiden monimutkaisuutta koskevassa osassa sementtitapaukseen kokonaisuutena eikä niihin yksittäisiin rikkomisiin, joihin ABZK:n ja Nordcementin väitettiin syyllistyneen, ei tällainen virhe vaikuta millään tavoin johtopäätökseen, johon ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin oli päätynyt ja joka on esitetty edellä 74 kohdassa.

76. Asiassa relevanttien oikeussääntöjen soveltamisvaikeuksien osalta ei valituksen kohteena olevassa tuomiossa kuitenkaan ole mitään, minkä perusteella voitaisiin todeta, ettei ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin olisi arvioinut niitä erityisesti suhteessa rikkomuksiin, joihin ABZK:n ja Nordcementin väitettiin syyllistyneen. Päinvastoin kyseisen tuomion 115 kohdasta käy nimenomaisesti ilmi, että EY:n kartelliasioihin liittyvien perustamissopimuksen määräysten "soveltamisvaikeudet olivat sitäkin suurempia, kun kyseessä olevan asian tosiseikasto oli laaja – *myös [ABZK:ta ja Nordcementiä] koskevassa päätöksen osassa*". [43]

40 – Ibidem, 108 kohta.

41 – Ibidem, 114 kohta.

42 – Ibidem, 113 kohta.

43 – Kursivointi tässä.

77. Näin ollen ei tätäkään väitettä ole syytä hyväksyä.

78. Todettakoon, edelleen sitä korostaen, että asiassa on täysin lainmukaisesti otettu huomioon komissiolla ollut harkintamarginaali, tosiseikkojen monimutkaisuus sekä oikeussääntöjen soveltamisvaikeudet, ettei valituskirjelmässä ole esitetty erikseen väitettä, joka kohdistuisi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen näitä koskevaan arvioon, jonka perusteella se oli katsonut, ettei yhteisön oikeuden rikkominen, johon komissio oli syyllistynyt, ollut riittävän ilmeinen. Yhteisöjen tuomioistuimelta ei siis ole vaadittu ratkaisua tältä osin.

79. Edellä esitetyn perusteella myös toinen valitusperuste on hylättävä.

Kolmas valitusperuste, joka koskee lainvastaisen menettelyn ja kärsityn vahingon välistä syy-yhteyttä

80. Jos yhteisöjen tuomioistuin hylkää toisen valitusperusteen, kuten edellä on ehdotettu, ei asiassa olisi tarpeen käsitellä kolmatta valitusperustetta, joka koskee lainvastaisen menettelyn ja kärsityn vahingon välistä syy-yhteyttä.

81. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan, koska edellytykset, jotka perustavat sopimussuhteen ulkopuolisen yhteisön vastuun, eli se, että toimielinten moitittu toiminta on lainvastaista, vahinko on tosiasiassa syntynyt ja toimielimen toiminnan ja väitetyn vahingon välillä on syy-yhteys, ovat kumulatiivisia, yhden edellytyksen puuttuminen riittää vahingonkorvauskanteen hylkäämiseen. [44]

82. Koska Holcim ei ole osoittanut sellaisia oikeudellisia virheitä, joiden perusteella ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen toteamus, jonka mukaan asiassa ei ollut kyse riittävän ilmeisestä yhteisön oikeuden rikkomisesta, olisi pätemätön, ja koska pelkästään tällä toteamuksella voidaan perustellusti hylätä Holcimin esittämä vahingonkorvausvaatimus, on kolmannen valitusperusteen

44 – Ks. mm. asia 253/84, GAEC de la Ségaude v. neuvosto ja komissio, tuomio 15.1.1987 (Kok. 1987, s. 123, 9 ja 21 kohta); asia C-257/98 P, Lucaccioni v. komissio, tuomio 9.9.1997 (Kok. 1997, s. I-5251, 14 kohta) ja em. asia Atlanta v. Euroopan yhteisö, tuomion 65 kohta.

tutkiminen turhaa, koska *edellä tarkoitetuissa olosuhteissa* sekään, että vaatimus todettaisiin perustelluksi, ei vaikuttaisi valituksen kohteena olevan tuomion tuomiolauselmassa ilmaistuun ratkaisuun. [45]

83. Tämän vuoksi seuraavassa käsitellään myös kolmas valitusperuste ainoastaan siltä varalta, että yhteisöjen tuomioistuin hyväksyy toisen valitusperusteen tai päättäisi tutkia kolmannen valitusperusteen ennen toista valitusperustetta.

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

84. Holcim väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on soveltanut väärin esillä olevassa asiassa yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytäntöä, jonka mukaan yhteisö voi vastata ainoastaan sellaisesta vahingosta, joka johtuu riittävän suoraan asianomaisen toimielimen lainvastaisesta toiminnasta. [46]

85. Holcim väittää, että sen kärsimä vahinko johtuu riittävän suoraan sementtipäätöksestä, koska jos komissio olisi jättänyt tekemättä tämän Holcimille vastaisen päätöksen, ei sen olisi tarvinnut nostaa kumoamiskannetta eikä hankkia pankkitakauksia.

86. Tämä osoittaa Holcimin mukaan, että päätös hankkia pankkitakaus määrättyjen sakkojen välittömän suorituksen sijasta ei voi katkaista syy-yhteyttä, koska sementtipäätöksen päätösosassa ja sillä, ettei kumoamiskanteella ole lykkäävää vaikutusta, velvoitettiin seuraamusten kohteeksi joutuneet yritykset komission tarpeiden mukaisesti esittämään takeet sakon maksusta. Tältä kannalta tarkastellen ei komission tarjoamia kahta vakuusmuotoa, pankkitakauksen hankkimista tai välitöntä sakon maksua, voida käsitellä oikeudellisten seuraamustensa osalta eri tavalla.

87. Holcim väittää tämän jälkeen, että pankkitakausten hankkiminen myötävaikutti osaltaan "velvollisuuteen rajoittaa vahinkoja", mihin sillä oli velvollisuus lainvastaisen toimen uhrina, ja että sillä oli onnistuttu pienentämään sen vahingon suuruutta, joka komission olisi muussa tapauksessa pitänyt korvata. Holcim esittää, että jos se olisi

45 – Toisin sanoen kolmas valitusperuste kohdistuu ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomiossa ilmaistuun ylimääräiseen perusteeseen, ja se on näin hylättävä asian kannalta merkityksettömänä, koska tuomion tuomiolauselmassa ratkaisu perustetaan muulle perusteelle, *jota ei voida Holcimin väitteillä torjua*.

46 – Yhdistetyt asiat 64/76 ja 113/76, 167/78 ja 239/78, 27/79, 28/79 ja 45/79, Dumortier ym. v. neuvosto, tuomio 4.10.1979 (Kok. 1979, s. 3091, 21 kohta).

joutunut ottamaan lainan saadakseen pankeista sakon maksamiseen tarvitsemansa summan, olisivat näiden lainojen korot, jotka komission olisi pitänyt vahingonkorvauksena palauttaa Holcimille, olleet suuremmat kuin pankkitakausten perusteella maksettavat palkkiot, vaikka näiden korkojen määrästä olisi vähennetty komissiolle sakkoina suoritetuista määristä kertyneet korot. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on Holcimin mukaan erehtynyt katsoessaan, että väitetty vahinko ei ole korvattavissa, koska muussa tapauksessa komissiota sanktioitaisiin velvollisuudella palauttaa summa, jota sillä ei koskaan ole ollut. Holcim väittää, että EY 288 artiklan toiseen kohtaan perustuva korvausvelvollisuus sisältää nimenomaan toimielimen velvollisuuden vastata vahingoista, jotka se on aiheuttanut kolmansille tekemällä lainvastaisen päätöksen.

88. Komissio toteaa sitä vastoin, ettei sen toimen ja vahingon syntymisen välillä ole minkäänlaista välitöntä yhteyttä, koska vahinko on syntynyt ainoastaan Holcimin vapaasta päätöksestä hankkia pankkitakaus sen sijaan, että se olisi maksanut väliaikaisesti sakon. Komissio toteaa lisäksi, että pankkitakauskulut olisivat syntyneet, vaikka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin olisi hylännyt Holcimin sementtipäätöksestä nostaman kanteen.

Asian arviointi

89. EY 288 artiklan toiseen kohtaan perustuvan sopimussuhteen ulkopuolisen vastuun osalta yhteisöjen tuomioistuin on vakiintuneesti katsonut, että yhteisön voidaan katsoa olevan vastuussa vain sellaisista vahingoista, jotka johtuvat riittävän suoraan asianomaisen toimielimen lainvastaisesta toimesta,[47] tai toisin muotoiltuna, että tämä vastuu edellyttää suoraa[48] (tai välitöntä)[49] syy-yhteyttä lainvastaisen toimen ja vahingon välillä.[50]

90. Holcim ei millään tavoin riitauta tätä oikeuskäytäntöä, johon valituksen kohteena

47 – Em. yhdistetyt asiat Dumortier ym. v. neuvosto, tuomion 21 kohta; asia T-175/94, International Procurement Services v. komissio, tuomio 11.7.1996 (Kok. 1996, s. II-729, 55 kohta); asia T-7/96, Perillo v. komissio, tuomio 25.6.1997 (Kok. 1997, s. II-1061, 41 kohta) ja asia T-13/96, TEAM v. komissio, tuomio 29.10.1998 (Kok. 1998, s. II-4073, 68 kohta).

48 – Yhdistetyt asiat C-363/88 ja C-364/88, Finsider ym. v. komissio, tuomio 30.1.1992 (Kok. 1992, s. I-359, 28 ja 50 kohta) (joka koski EHTY:n sopimussuhteen ulkopuolista vastuuta); em. asia Bergaderm ja Goupil v. komissio (tuomion 41 ja 42 kohta); asia C-80/04 P, DLD Trading v. neuvosto, määräys 12.4.2005 (45 kohta, ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa); asia T-168/94, Blackspur ym. v. neuvosto ja komissio, tuomio 18.9.1995 (Kok. 1995, s. II-2627, 40 kohta) ja asia T-226/01, CAS Succhi di Frutta v. komissio, tuomio 13.9.2006 (Kok. 2006, s. II-2763, 37 kohta).

49 – Em. yhdistetyt asiat Finsider ym. v. komissio, tuomion 25 kohta.

50 – Suoran asiallisen yhteyden olemassaoloa edellytetään yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännössä, kun kyse on myös jäsenvaltion sopimussuhteen ulkopuolisesta vastuusta sen syyksiluettavasta yhteisön oikeuden rikkomisesta aiheutuneista vahingoista. Ks. yhdistetyt asiat C-46/93 ja C-48/93, Brasserie du pêcheur ja Factortame, tuomio 5.3.1996 (Kok. 1996, s. I-1029, 51 ja 65 kohta); asia C-5/94, Hedley Lomas, tuomio 23.5.1996 (Kok. 1996, s. I-2553, 25 ja 32 kohta) ja asia C-140/97, Rechberger ym., tuomio 15.6.1999 (Kok. 1999, s. I-3499, 72 kohta).

olevassa tuomiossa viitataan ja jota se myös itse nimenomaisesti lainaa. Sitä vastoin Holcim moittii ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se on soveltanut tätä oikeuskäytäntöä väärin esillä olevassa asiassa.

91. Lähemmin tarkasteltuna todettakoon kuitenkin, että Holcim esittäessään tämän valitusperusteen ensimmäisessä osassa (ks. edellä 85 kohta), että edellytetty syy-yhteys on esillä olevassa asiassa olemassa sillä perusteella, että ABZK ja Nordcement eivät olisi joutuneet hankkimaan pankkitakauksia, ellei komission sementtipäätös olisi kohdistunut niihin, vetoaa itse asiassa muuhun syy-yhteyteen kuin siihen, joka voidaan nostaa esiin yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön perusteella. Tämä väite – joka on tutkittava, koska kyseessä on oikeudellinen kysymys – koskee liittymäkohtaa, jonka perusteella on riittävää – koska syy-yhteys on olemassa – että lainvastainen toimi on ollut välttämätön edellytys (sine qua non) vahingon syntymiselle: vahinkoa ei olisi syntynyt, ellei toimea olisi toteutettu.

92. On kuitenkin selvää, että tällainen suhteellisen löyhä syy-yhteyskäsitys, jolle saadaan tukea joidenkin jäsenvaltioiden oikeusjärjestyksistä sopimussuhteen ulkopuolista vastuuta koskevista säännöksistä, ei kuitenkaan ole tullut hyväksytyksi EY 288 artiklan toista kohtaa koskevassa yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännössä. Kuten edellä 89 kohdassa on todettu, tässä oikeuskäytännössä yhteisön vastuu rajataan asianomaisen toimielimen lainvastaisesta toimesta suoraan eikä pelkästään *riittävän* suoraan aiheutuneisiin vahinkoihin ja suljetaan erityisesti pois se, että tämä vastuu kattaisi vahingot, jotka ovat tällaisen toimen vain hyvin kaukainen seuraus. [51]

93. Tämän johdosta nyt käsiteltävänä olevan valitusperusteen ensimmäinen osa on hylättävä.

94. Tähän valitusperusteeseen liittyen Holcim esittää kuitenkin muita argumentteja, jotka eivät edellytä välttämättä syy-yhteyden ymmärtämistä siten, että se rakentuu ainoastaan sine qua non -edellytykselle, ja jotka eivät ole ristiriidassa tiukemman syy-yhteyskäsityksen kanssa. Näillä argumenteilla on pyritty osoittamaan, että Holcimin päätös hankkia pankkitakaus ei katkaissut sementti-

51 – Ks. em. yhdistetyt asiat Dumortier ym. v. neuvosto, tuomion 21 kohta.

päätöksen ja pankkitakauksen hankkimiseen liittyvien vahinkojen välistä syy-yhteyttä.

95. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on esillä olevassa asiassa kuitenkin katsonut, ettei syy-yhteyttä ole olemassa siitä syystä, että päätös hankkia pankkitakaus sakkojen välittömän suorittamisen sijasta perustui yritysten vapaaseen valintaan eikä se ollut sementtipäätöksen nojalla velvoittava. [52]

96. Se ilmaisee näin käsityksen, jonka mukaan silloin, kun vahingon kärsineen oma teko toimielimen lainvastaisen toimen jälkeen on katsottava osasyyksi väitetyn vahingon aiheutumiselle, katkaisee tämä syy-yhteyden toimielimen toimen ja aiheutuneen vahingon välillä silloin, kun vahingon kärsineen teko ei ole välttämätön seuraus toimielimen toimesta vaan perustuu vahingon kärsineen vapaaseen valintaan, päätökseen, johon se ei ole ollut velvollinen. Tämä vapaa valinta asettuu toimielimen toimen ja aiheutuneen vahingon väliin siten, että vahinko on kyseisen toimen vain välillinen tai kaukainen seuraus.

97. Holcim esittää valitusperusteensa toisessa ja kolmannessa osassa, että esillä olevassa asiassa päätös hankkia pankkitakaus ei ollut vapaa, niin kuin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, vaan pakollinen. Se esittää tältä osin, että pankkitakausten hankkiminen oli vastaus komission vaatimukseen saada takeet sakon maksamisesta ja toisaalta väitetystä velvollisuudesta rajoittaa vahinko, joka on aiheutunut lainvastaisen toimen uhrille.

98. Aluksi on selvitettävä, voidaanko tällaisia väitteitä tutkia valitusasteessa vai onko ne jätettävä tutkimatta, koska niillä pyritään asettamaan kyseenalaiseksi valituksen kohteena olevassa tuomiossa tehdyt tosiseikkoja koskevat toteamukset tai arviot.

99. Holcim ei näillä väitteillään pyri riitauttamaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen omaksumaa tulkintalinjaa – mitä on pidettävä suhteellisen suppeana – jonka mukaan vahinko johtuu riittävän suoraan toimielimen toimesta ainoastaan silloin, kun se on sen välttämätön seuraus. Holcim riitauttaa – esittämättä mitään muuta syy-yhteyskäsitteen osalta – väitteillään ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen näkemyksen siitä, että pankkitakauksen hankkiminen oli vapaa valinta, jota sakon maksa-

52 – Valituksen kohteena olevan tuomion 123 ja 124 kohta.

miseen tuomittu yritys ei ollut velvollinen tekemään.

100. Onko nyt katsottava, että tämä arvio perustuu ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen suorittamaan *tosiseikkoja koskevaan arvioon*, joka sellaisenaan ei voi olla yhteisöjen tuomioistuimen valvonnan kohteena, vai pikemminkin *tosiseikkojen oikeudelliseen luonnehdintaan*, joka voidaan riitauttaa yhteisöjen tuomioistuimessa?

101. Nyt on kuitenkin katsottava olevan kyse tosiseikkojen oikeudellisesta luonnehdinnasta, vaikka se olisikin vain väline syyyhteyden konkreettiseksi selvittämiseksi, mikä merkitsee, että Holcimin tähän liittyvät väitteet on tutkittava. Pääasiakysymysten osalta ei sen väitteitä kuitenkaan voida hyväksyä.

102. Yhtäältä pankkitakausten tarjoamista ei voida katsoa yritystä rasittavaksi vaihtoehtoiseksi velvoitteeksi. Kuten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut, komission päätöksellä sakon maksamiseen velvoitettu yritys on oikeudellisesti velvollinen maksamaan sakon päätöksessä asetetussa määräajassa, ellei ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ole määrännyt päätöksen oikeudellisten vaikutusten lykkäämisestä. Pankkitakauksen hankkiminen on sen sijaan vain mahdollisuus, jonka komissio tarjoaa seuraamuksen kohteena olevalle yritykselle, olla väliaikaisesti, eli sakkopäätökseen kohdistetun muutoksenhakumenettelyn ajan, täyttämättä tätä velvoitetta.

103. Sakon maksamista ja pankkitakauksen hankkimista ei näin ollen esillä olevan kysymyksen ratkaisemiseksi voida asettaa samalle tasolle tulkinnallisen lähestymistavan osalta, joka – täsmennettäköön se tässä – kuvattiin edellä 96 kohdassa ja jota Holcimin nyt käsiteltävänä olevat väitteet eivät horjuta ja jonka oikeellisuutta ei näin ollen myöskään ole syytä arvioida tässä oikeudenkäynnissä.

104. Vaikka toisaalta on totta, että jäsenvaltioiden oikeusjärjestyksille yhteisen yleisen oikeusperiaatteen mukaan vahinkoa kärsineen on osoitettava toimineensa kohtuullisen huolellisesti rajoittaakseen vahingon mahdollisimman vähäiseksi ja välttääkseen sen, että joutuu itse vastaamaan vahingosta,[53] olisi kohtuutonta katsoa, että lainvastaisesti sakon maksuun velvoitettu yritys olisi samalla suoraan velvollinen hankkimaan pankkitakauksen, vaikka takauksesta aiheutuvat kulut osoittautuvat pienemmiksi kuin

53 – Yhdistetyt asiat C-104/89 ja C-37/90, Mulder ym. v. neuvosto ja komissio, tuomio 19.5.1992 (Kok. 1992, s. I-3061, 33 kohta); em. yhdistetyt asiat Brasserie du pêcheur ja Factortame, tuomion 85 kohta ja asia C-284/98 P, parlamentti v. Bieber, tuomio 16.3.2000 (Kok. 2000, s. I-1527, 57 kohta).

komission korvattavaksi mahdollisesti tuleva vahinko.

105. Tämän johdosta yhteisöjen tuomioistuimen pitäisi hylätä Holcimin esittämät väitteet, joilla se on halunnut osoittaa, että toisin kuin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tuomiossaan todennut, päätös hankkia pankkitakaus oli esillä olevassa asiassa päätös, jonka se oli ollut velvollinen tekemään ja *joka sellaisenaan* ei voi katkaista sementtipäätöksen ja aiheutuneen vahingon välistä syy-yhteyttä.

106. Valitusperusteen kolmannessa osassa (ks. edellä 87 kohta) nousee uudelleen esiin aikaisempi väite, joka ei perustu lainvastaisen toimen uhria koskevalle väitetylle velvollisuudelle rajoittaa vahinkoa, vaan sementtipäätöksen vahingollisten vaikutusten vähenemiselle pankkitakausten hankkimisen johdosta. [54]

107. On muistettava, että väitteellä pyritään riitauttamaan argumentaatio, jolla ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on siinä osassa valituksen kohteena olevaa tuomiota, joka koskee syy-yhteyden olemassaoloa, torjunut sen, että Holcim olisi voinut tehokkaasti vedota perusteettoman rikastumisen kieltoon saadakseen korvauksen pankkitakauskuluista. Tämä argumentaatio on esitetty valituksen kohteena olevan tuomion 130 kohdassa seuraavasti:

"– – On todettava, että – – se, että komissio ei ota vastatakseen pankkitakauksen hankkimisesta aiheutuneita kuluja, ei johda minkäänlaiseen yhteisön saamaan perusteettomaan etuun, koska mainitun pankkitakauksen antamisesta aiheutuneita kuluja ei ole maksettu yhteisölle vaan kolmannelle. Perusteettoman edun kieltävän yleisen oikeusperiaatteen noudattamisella ei siten voida missään tapauksessa perustella tällaista palauttamista. Päinvastoin jos komission olisi otettava vastatakseen pankkitakauksen hankkimisesta aiheutuneet kulut, yritys saatettaisiin samaan asemaan, jossa se oli ennen riidanalaisen päätöksen tekemistä, mutta komissio puolestaan joutuisi kärsimään, koska sen olisi palautettava mainitulle yritykselle rahamäärä, jota sillä ei ole koskaan ollut hallussaan." [55]

54 – Ks. valituskirjelmän 63 kohdan loppu.

55 – Holcim on ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen toimittamansa kannekirjelmän 20 kohdassa viitannut nimenomaisesti perusteettoman rikastumisen kieltoon ja siihen, millä tavoin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on soveltanut sitä vahvistaakseen komission velvollisuuden maksaa lainvastaisesti määrätylle ja maksetulle sakolle kertyvä viivästyskorko asiassa T-171/99, Corus UK v. komissio, 10.10.2001 annetussa tuomiossa (Kok. 2001, s. II-2967).

108. Painotettakoon tässä yhteydessä sitä, että perusteettoman rikastumisen kielto, joka on yhteisön oikeuden yleinen oikeusperiaate ja joka pätee myös suhteessa yhteisöön, [56] ei ole relevantti esillä olevassa asiassa, koska kyse on Holcimin itsenäisestä vaatimuksesta velvoittaa komissio korvaamaan pankkitakauskulut. Tämä vaatimus, kuten valituksen kohteena olevassa tuomiossa on todettu ja kuten valituskirjelmästä selvästi ilmenee, on EY 288 artiklan toiseen kohtaan perustuva sopimussuhteen ulkopuoliseen yhteisön vastuuseen perustuvan korvausvelvollisuuden toteamista koskeva vaatimus. Perusteettoman rikastumisen kielto voi olla merkityksellinen esillä olevassa asiassa tulkinnassa, joka tehdään tämän vastuun syntymisen edellytyksenä olevasta syy-yhteydestä. Syy-yhteyden olemassaoloa tutkiessaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin käsitteli tyhjentävästi edellisessä kohdassa tarkoitetut seikat, jotka Holcim riitauttaa yhteisöjen tuomioistuimelle esittämässään kolmannessa valitusperusteessa, joka myös koskee tämän edellytyksen täyttymistä.

109. Nyt tarkasteltavana oleva Holcimin väite, joka kohdistuu ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen perusteluihin, joilla se oli torjunut sen, että Holcim olisi voinut tehokkaasti vedota perusteettoman rikastumisen kiellon periaatteeseen, on ymmärrettävä niin, että sillä on pyritty saamaan vahvistetuksi se, että pankkitakauksen hankkimispäätös – *siltä osin kuin se on rajoittanut komission lainvastaisesta toimesta aiheutuneen vahingon määrää* – ei voi katkaista lainvastaisen toimen ja vahingon välistä suoraa syy-yhteyttä olematta ristiriidassa kyseisen periaatteen kanssa, täysin siitä riippumatta, perustuiko päätös vapaaseen valintaan vai pakkoon.

110. Tätä väitettä, jolla on esitetty myös oikeuskysymys ja joka on tämän vuoksi tutkittava valitusasteessa, on tarkasteltava huolella.

111. Holcim vakuuttaa erityisesti, että ABZK ja Nordcement ovat hankkimalla pankkitakauksen sakon maksamisen sijasta voineet välttää lainan ottamisen pankista sakon maksun edellyttämien varojen saamiseksi. Jos ne olisivat ottaneet lainan, komission olisi pitänyt korvata Holcimille EY 288 artiklan toisen kohdan nojalla korot, jotka olisivat syntyneet tämän lainan perusteella, vähennettyinä niillä koroilla, jotka toimielimelle olisi kertynyt sille sakkoina suoritetuista määristä. Näiden välinen erotus on Holcimin mukaan joka tapauksessa suurempi kuin tosiasiallisesti pankkitakauksista aiheutuneet kulut.

56 – Asia C-259/87, Kreikka v. komissio, tuomio 10.7.1990 (Kok. 1990, s. I-2845, tuomion 26 kohta, tiivistelmä julkaistu oikeustapauskokoelmassa). Ks. myös em. asia Corus UK v. komissio, tuomion 55 kohta ja asia T-166/98, Cantina sociale di Dolianova ym. v. komissio, tuomio 23.11.2004 (Kok. 2004, s. II-3991, 160 kohta).

112. Holcimin tavoin voidaan katsoa, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on ollut väärässä torjuessaan täysin ajatuksen yhteisön perusteettomasta rikastumisesta painottamalla sitä, että kuluja ei ole maksettu yhteisölle vaan kolmansille (pankit), ja sitä, että jos komissio korvaisi nämä kulut, sanktioitaisiin sitä perusteettomasti, koska sen pitäisi maksaa takaisin rahasumma, jota sillä ei ole ollut hallussaan.

113. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tässä päättelyssä unohtanut sen, että "rikastumisesta" voi olla kyse myös silloin, kun asianomaisen henkilön velvoitteita kevennetään (velkoja), eikä ainoastaan silloin, kun henkilön saamiset kasvavat. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on virheellisesti keskittänyt ajattelunsa sille, ettei komissio ollut saanut maksua, vaikka sen olisi pitänyt ottaa huomioon velvoitetilanne (korvattava vahinko), joka olisi syntynyt yhteisölle siinä tapauksessa, että lainvastaisesti määrätty sakko olisi maksettu.

114. Vaikka voitaisiin osoittaa, että rahoitusmarkkinoiden ja sakkojen kohteeksi joutuneiden yritysten tilanne oli todellisuudessa se, että pankkitakauksen hankkimisella oli voitu välttää pankkitakauskulut ylittävän vahingon syntyminen (mitä eivät kata pelkästään ne suoritetulle sakolle kertyvät korot, jotka komission olisi pitänyt maksaa)[57] ja että yhteisön olisi pitänyt EY 288 artiklan toisen kohdan nojalla vastata tästä sen omasta lainvastaisesta toimesta aiheutuneesta vahingosta, olisi Holcimilla tämän määräyksen nojalla oikeus saada korvaus näistä kuluista yhteisöltä.

115. Vaikka lainvastaisesta toimesta vahinkoa kärsineen välinpitämätön menettely, joka on myötävaikuttanut kärsityn vahingon aiheutumiseen, voi tietyissä olosuhteissa katkaista lainvastaisen toimen ja vahingon välisen syy-yhteyden, on katsottava, että sama ei päde tämän henkilön sellaisen menettelyn osalta, joka vastaa täysin huolellisuusvelvoitetta ja joka muuttamalla lainvastaisen toimen liikkeelle panemien tapahtumien syy-seuraussuhteiden sarjaa, vaikuttaa siten, että lainvastaisesta toimesta muutoin

57 – Komissiolla on velvollisuus maksaa tämä määrä yhdessä perusteettomasti maksetun sakon palautuksen kanssa EY 233 artiklan nojalla sellaisen tuomion täytäntöönpanemiseksi, jolla kumotaan perustamissopimuksen kilpailuoikeudellisten määräysten rikkomisen vuoksi määrätty sakko tai alennetaan sitä. Ks. vastaavasti asia T-48/00, Corus UK v. komissio, tuomio 8.7.2004 (Kok. 2004, s. II-2325, 223 kohta) ja asia T-86/03, Holcim (France) v. komissio, määräys 4.5.2005 (Kok. 2005, s. II-1539, 30 kohta).

aiheutuvan korvattavan vahingon sijasta syntyykin muunlainen ja vähäisempi vahinko. [58]

116. Jos kysymys muotoillaan toisin, voidaan sanoa, että siinä tapauksessa, että lainvastaisesta toimesta vahinkoa kärsineen huolellisella menettelyllä on onnistuttu välttämään vahinko tai rajoittamaan vahingon laajuutta, on tarkastelu, joka kohdistuu siihen yhteisön vastuuseen kuluista tai menetyksistä, jotka ovat aiheutuneeet (lainvastaisesta toimesta) huolellisesti toimineelle vahinkoa kärsineelle, suoritettava selvittämällä se, onko lainvastaisen toimen ja väitetyn, korvattavan vahingon välillä – eikä lainvastaisen toimen ja näiden kulujen tai menetysten välillä – suora syyyhteys.

117. Edelliseen on syytä kuitenkin lisätä, että oikeus korvaukseen kuluista tai menetyksistä, jotka ovat aiheutuneet lainvastaisesta toimesta vahinkoa kärsineelle tämän yrittäessä toimia huolellisesti välttääkseen vahingon syntymisen, säilyy – ainakin vältetyn korvattavan vahingon määrän rajoissa – siinäkin tapauksessa, että nämä kulut ja menetykset muodostuvat mainitun vahingon määrän suuruisiksi tai sitä suuremmiksi.

118. Holcimin väite edellä 107 kohdassa esitettyä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen argumentaatiota vastaan on näin ollen katsottava perustelluksi.

119. Jos yhteisöjen tuomioistuin edellä ehdotetun vastaisesti hyväksyy toisen valitusperusteen, pitäisi kolmaskin valitusperuste edellä esitetyissä rajoissa hyväksyä.

Vahingonkorvausvaatimuksen aineelliset kysymykset

120. Yhteisöjen tuomioistuimen perussäännön 61 artiklan ensimmäisessä kohdassa

58 – Tässä yhteydessä on muistettava, että alan tutkijoiden kahdessa viimeisessä merkittävimmässä hankkeessa kodifioida siviilivastuuta koskevat yhteisön oikeusperiaatteet (hankkeet on toteutettu kansallisten oikeusjärjestysten vertailevan tutkimuksen perusteella; niillä on pyritty elävöittämään pohdintaa ja valmistamaan maaperä näiden periaatteiden yhdenmukaistamiseksi tulevaisuudessa) – Wienin European Group on Tort Law -työryhmän (siviilivastuuta käsittelevä eurooppalainen työryhmä, jäljempänä EGTL; ks. http://www.egtl.org) hanke ja Osnabrückin Study Group on a European Civil Code (Euroopan siviilikoodeksia käsittelevä työryhmä, jäljempänä SGECC; ks. http://www.sgecc.net) – on artikla, jossa säädetään sellaisten kulujen korvattavuudesta, jotka ovat aiheutuneet kohtuullisesta yrityksestä välttää uhkaava vahinko tai rajoittaa sen laajuutta. Ks. EGTL:n laatiman "siviilivastuuta koskevat yleiset eurooppalaiset oikeusperiaatteet" -ehdotuksen (toukokuussa 2005 julkaistu versio) 2 artiklan 104 kohta ja SGECC:n laatiman "siviilivastuuta koskevat eurooppaoikeuden oikeusperiaatteet" -ehdotuksen (marraskuussa 2006 julkaistu versio) 6 artiklan 302 kohta.

määrätään, että jos muutoksenhaku todetaan aiheelliseksi ja yhteisöjen tuomioistuin kumoaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen päätöksen, se voi joko itse ratkaista asian lopullisesti, jos asia on ratkaisukelpoinen, tai palauttaa asian ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen ratkaistavaksi.

121. Toista valitusperustetta koskevat johtopäätökset huomioon ottaen – ne riittäisivät hylkäämään Holcimin vaatimukset – tyydytään seuraavassa esittämään vain yksi toteamus sen osalta, että yhteisöjen tuomioistuin soveltaa edellä mainittua määräystä siinä tapauksessa, että toinen ja kolmas valitusperuste hyväksytään.

122. Holcim, joka on vaatinut yhteisöjen tuomioistuinta ratkaisemaan lopullisesti pääasian ja velvoittamaan komission korvaamaan pankkitakauskulut korkoineen, ei ole ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa eikä yhteisöjen tuomioistuimessa kuitenkaan esittänyt mitään näyttöä siitä, että sakon maksu olisi pankkitakausten hankkimisen sijasta johtanut korvattavaan vahinkoon, jota ei olisi katettu sillä, että komissio suorittaa sakon määrälle maksettavat viivästyskorot. Holcim ei ole toimittanut yksityiskohtaisia tietoja ja todisteita siitä, että ABZK:n ja Nordcementin oli otettava lainoja maksaakseen määrätyt sakot, eikä siitä, mikä oli näistä tällaisista lainoista maksettavien korkojen taso.

123. Edellä esitetty näkemys ei kuitenkaan riitä kumoamaan valituksen kohteena olevan tuomion perusteluja, eikä tuomiota voida kumota kolmannen valitusperusteen perusteella.[59] Sen sijaan näkemys riittää perusteeksi sille, että yhteisöjen tuomioistuin, jos se päättää kumota tuomion, ratkaisee asian lopullisesti hylkäämällä Holcimin vahingonkorvausvaatimuksen.

Oikeudenkäyntikulut

124. Yhteisöjen tuomioistuimen työjärjestyksen 122 artiklan ensimmäisen kohdan mukaan jos valitus on perusteeton, yhteisöjen tuomioistuin päättää oikeudenkäyntikuluista. Työjärjestyksen 69 artiklan 2 kohdan mukaan asianosainen, joka häviää asian, velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut, jos vastapuoli on sitä vaatinut

59 – Yhteisön tuomioistuimen oikeuskäytännössä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tekemä oikeudellinen virhe ei riitä kumoamaan valituksen kohteena olevaa tuomiota, jos tämän tuomion tuomiolauselma on perusteltu muilla oikeudellisilla perusteilla (ks. vastaavasti asia C-367/95 P, komissio v. Sytraval ja Brink's France, tuomio 2.4.1998 (Kok. 1998, s. I-1719, 47 kohta); em. asia komissio v. Camar ja Tico, tuomion 57 kohta ja asia C-93/02 P, Biret International v. neuvosto, tuomio 30.9.2003 (Kok. 2003, s. I-10497, 60 kohta). Kanta, joka on muotoiltu ratkaisuehdotuksessa, lähtee liikkeelle tosiseikkoja koskevista toteamuksista ja niitä koskevan näytön arvioinnista eikä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen vahvistamien tosiseikkojen oikeudellisesta luonnehdinnasta.

125. Koska tässä ratkaisuehdotuksessa ehdotetaan, että yhteisöjen tuomioistuin hylkää valituksen, ja koska komissio on vaatinut, että Holcim velvoitetaan korvaamaan sille aiheutuneet oikeudenkäyntikulut, on viimeksi mainittu velvoitettava korvaamaan ne.

Ratkaisuehdotus

126. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että yhteisöjen tuomioistuin toteaa seuraavaa:

Valitus hylätään.

Kantaja velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.